

О. В. Шинкарьук,*кандидат економічних наук, докторант,*

ORCID 0000-0002-3004-0404,

*Інститут фізичної економіки**ім. С.А. Подолінського, м. Київ*

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТІЙКОГО ЛЮДИНОЦЕНТРИСТСЬКОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Вступ. В Конституції України (1996) зазначено, що суверенітет держави поширюється на всю її територію, яка в межах існуючого кордону (1990-1991) є цілісною і недоторканою [1, ст. 2].

Відповідно до Конституції Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, яка була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року №333-р (за підписом А. Яценюка), було наголошено, що територія адміністративно-територіальної одиниці є нерозривною, а на кожному рівні адміністративно-територіального устрою функціонують відповідні органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади [2, с. 5]:

– на базовому рівні – сільська, селищна, міська рада та їх виконавчі органи, представництва (представники) окремих органів виконавчої влади;

– на районному рівні – районні ради та їх виконавчі органи, райони державні адміністрації, територіальні органи центральних органів виконавчої влади;

– на регіональному рівні – Рада міністрів АР Крим, обласні ради та їх виконавчі органи, обласні державні адміністрації, Київська та Севастопольська міські ради та їх виконавчі органи, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації, територіальні органи центральних органів виконавчої влади.

Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні було передбачено трирівневий адміністративно-територіальний устрій нашої держави як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної і правової (ст. 1 Конституції України) та унітарної (ст. 2 Конституції України):

– базовий рівень (адміністративно-територіальна одиниця-група);

– районний рівень (адміністративно-територіальна одиниця-район);

– регіональний рівень (адміністративно-територіальна одиниця – АР Крим, області, м. Київ і Севастополь [2, с. 5].

Регіональні стратегії і Плани заходів з їх реалізації розробляються Радою Міністрів АР Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями після прийняття Верховною Радою АР Крим, обласною, Київською та Севастопольською міськими радами відповідного рішення (п. 3 постанови Уряду від 11.11.2015 р. №932 «Про затвердження Порядку розроблення ре-

гіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів», за підписом А. Яценюка).

Розроблення проектів Регіональних стратегій згідно постанови Уряду від 11.11.2015 р. № 932 повинно починатися не пізніше ніж за 15 місяців до завершення строку реалізації діючої Регіональної стратегії [3, п. 6]. Регіональні стратегії розробляються на період дії Державної стратегії регіонального розвитку та повинні відповідати її положенням [3, п. 7].

Термін дії діючих у 2019 р. Державної стратегії регіонального розвитку України та Регіональних стратегій, які були розроблені у 2014-2015 рр. на шестирічний строк, завершується у 2020 р.

Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року була затверджена постановою Уряду від 6 серпня 2014 р. № 385, яка передбачала Мінрегіону України разом з іншими центральними та регіональними органами виконавчої влади забезпечити у шестимісячний строк розроблення Плану заходів з реалізації Стратегії [4, п. 3].

Органам влади на регіональному рівні передбачалось забезпечити у шестимісячний строк приведення Регіональних стратегій у відповідність із Державною стратегією регіонального розвитку України [4, п. 4]. Тобто в строк до лютого 2016 р.

Виконати це доручення у визначений термін спромоглися лише 7 регіональних органів влади з 23 (без врахування АР Крим, м. Севастополь, Луганської та Донецької областей). Крім того, стратегічні індикатори оцінки результативності виконання Плану заходів на 2015-2017 рр. (затверджений постановою Уряду від 7 жовтня 2015 р. № 821, за підписом А. Яценюка) з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 року були наведені з урахуванням їх прогнозних значень на 1 січня 2017 р. (тобто фактично на один 2016 р., а не по роках на весь період до 2020 р.) [5, с. 16].

Але, слід відмітити що для приведення Регіональних стратегій у відповідність з Державною стратегією регіонального розвитку України на період до 2020 р. стратегічні індикатори регіонального розвитку були доведені регіональним органам влади лише через 2 місяця після початку їх роботи над виконанням постанови Уряду від 06 серпня 2014 р. № 385.

Тобто, для досягнення узгодженості Регіональних стратегій з Державною стратегією ці строки виявилися занадто стислими. Саме це стало причиною виникнення такого проблемного питання реалізації Регіональних стратегій розвитку, яке вказано в проекті Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року – «*неузгодженість періоду дії окремих Регіональних стратегій і планів заходів з їх реалізації (відповідно до вимог чинного законодавства)*» [6, с. 44].

В умовах євроінтеграції суб'єктів національної економіки необхідно було керуватись таким принципом проектування, що використовується в країнах-членах ЄС: *узгодженість, ієрархія та взаємопов'язаність – передбачення у планувальних документах нижчого рівня узгодженості з планами вищого рівня з можливою більшою конкретизацією*. Але, і цей принцип виконати не було реальних можливостей.

Враховуючи досвід Робочої групи Хмельницької облдержадміністрації у впровадженні системи Прогнозування – Програмування – Бюджетування (ППБ) в її діяльність, до складу якої увійшли запрошені вчені і викладачі ТОВ «Бердянський університет менеджменту і бізнесу» (БУМіБ), було запропоновано здійснювати розроблення нових Регіональних стратегій адміністративних областей на період до 2027 р. та 2030 р. починати за 21 місяць до завершення строків реалізації попередніх стратегій (тобто не з 1 жовтня, а з 1 квітня попереднього календарного року [7; 8, с. 8].

Також було визнано доцільним здійснювати це одночасно з розробкою Державної стратегії регіонального розвитку України завдяки тому, що замість минулого шестирічного терміну це необхідно здійснювати вже на сім років [7; 8; 9].

Згідно постанови Уряду (від 11.11.2015 р. №931 «Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених стратегій і планів заходів», за підписом А. Яценюка) Мінрегіон розробляє проєкт Державної стратегії регіонального розвитку України не пізніше ніж за 18 місяців та подає її на розгляд Кабінету Міністрів України не пізніше ніж за шість місяців до закінчення строку реалізації діючої стратегії [9, п. 4].

Розроблені в установленому порядку Мінрегіоном проєкти Державної стратегії та Плану заходів з її реалізації затверджуються Кабінетом Міністрів України [9, п. 9].

Мінрегіон України 13 березня 2019 р. повідомив про початок роботи над проєктом Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року. Пропозиції згідно визначеної форми було запропоновано надсилати електронною поштою до 1 квітня 2019 р. (тобто за 21 місяць до завершення строку реалізації діючої Державної стратегії до 2020 року).

Вочевидь, це збіглося з пропозиціями 2016-2017 рр. Робочої групи Хмельницької ОДА з питань ППБ: збільшення на шість місяців строків обґрунтування стратегічних рішень сприяло б досягненню більшої узгодженості і збалансованості Регіональних стратегій з Державною стратегією регіонального розвитку України.

Додатковий час доцільно б було використати для побудови «Дерева цілей розвитку» від Об'єднаних територіальних громад (ОТГ) з повноваженнями міст обласного значення, Органів місцевого самоврядування (ОМС) і адміністративних районів до адміністративних областей, а від останніх – до Центральних органів виконавчої влади (ЦОВВ) в контексті вибору й адаптації національних завдань трьох-чотирьох цілей з сімнадцяти Цілей Сталого Розвитку на періоди до 2027 р. та 2030 р.

«Дерево цілей розвитку» виглядатиме як матриця ієрархії напрямів розвитку і стратегічних індикаторів Національного плану дій зі сталого розвитку, який повинен стати концептуальною основою розробки Державної стратегії регіонального розвитку України і Регіональних стратегій розвитку.

Недопущення відцентровості операційних (оперативних) цілей проєктів Регіональних стратегій, які визначаються шляхом проведення Регіональних консультацій на місцевому рівні (за досвідом проведення ПРООН Регіональних консультацій у 2016 р. по 10 містах України), від операційних (оперативних) цілей проєкту Державної стратегії регіонального розвитку України, а навпаки – забезпечення їх доцентровості в Національному плані дій зі сталого розвитку на десять років стає базою збереження й укріплення територіальної єдності нашої суверенної, незалежної і унітарної держави [7; 8].

Узгодження з оптимізацією складових «Дерева цілей розвитку» можливо забезпечити завдяки використанню теорії графів, що свого часу було здійснено Михайлом Михайловичем Ворончуком з Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України (РВПС України була створена Володимиром Івановичем Вернадським у 1919 р., а ліквідована під зовнішнім впливом «реформаторами» у 2010 р.).

Початок роботи з 1 квітня 2019 р. над проєктом Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 р. збігся з підготовкою позачергових у травні 2019 р. виборів Президента України. У соціально орієнтованій ринковій економіці в передвиборчих програмах претендентів на цей пост мали б знайти місце обґрунтовані із соратниками Соціальні бачення досягнення Україною сімнадцяти Цілей Сталого Розвитку на період до 2027 р. та 2030 р. як центральних ланок Національного плану дій, що ставав загальною основою для подальших перетворень у суверенній, незалежній і унітарній державі України.

У свою чергу проєкт Програми діяльності Уряду повинен був би розкривати механізми забезпечення майбутньої макроекономічної стабілізації та розвитку національного господарства, основні напрями і заходи дотримання екологічного балансу

з природою, досягнення соціальної згуртованості українського народу, підвищення рівня і якості його життя (див. виступ президента України Петра Порошенка 25 вересня 2015 р. у Нью-Йорку в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН).

Вочевидь, що передвиборчі програми претендентів на пост Голови Держави та програми діяльності претендентів на посаду Голови Уряду повинні бути базуватися на науково-аналітичних доповідях «Адаптація і локалізація цілей сталого розвитку на період до 2027 р. та 2030 р.».

Механізм державного управління регіональним людським розвитком, розроблений фахівцями ТОВ «БУМІБ» – членами робочої групи Хмельницької ОДА на основі використання системи ППБ, передбачав, що ці доповіді повинні готувати місцеві державні адміністрації шляхом проведення Регіональних консультацій разом з ОМС та ОТГ за участі регіональних наукових установ та ЗВО, представників бізнесу та експертів від організованої громадськості.

Керівництво ТОВ «БУМІБ», фахівці якого плідно і продуктивно працювали у складі Робочої групи Хмельницької ОДА з проблем впровадження системи ППБ в діяльність облдержадміністрації, письмово звернулося до центральних органів виконавчої влади (ЦОВВ) з пропозиціями співпраці:

– по-перше, у проведенні Регіональних консультацій щодо адаптації ЦСР до кожної адміністративно-територіальної одиниці України;

– по-друге, у впровадженні пілотного проекту «Державне регулювання регіонального людського розвитку в адміністративній області»;

– по-третє, щодо використання прогнозних розрахунків Індексу регіонального людського розвитку (ІРЛР) на періоди до 2020 р. та 2027 р., як основи розробки Регіональних програм людського розвитку з визначенням стратегічних пріоритетів і індикаторів регіонального розвитку.

Також з пропозиціями щодо налагодження співпраці, які були представлені в Науково-аналітичній записці Робочої групи Хмельницької ОДА «Аналіз стану справ, що склався зі стратегічним плануванням у Хмельницькій ОДА та Хмельницькій облраді з рекомендаціями щодо його здійснення повновому» (грудень 2016 р. – січень 2017 р., в контексті оцінок становлення соціальної відповідальності голови ОДА О.О. Корнійчука перед населенням Хмельниччини у процесі розробки Стратегії регіонального розвитку області на періоди до 2020 та 2030 рр.), була електронною поштою відправлена заступнику директора з наукової роботи А.Ф. Ткачуку ГО «Інститут громадянського суспільства», який відповів одним словом "Дякую" та не підтримав ідеї співпраці.

Вчений секретар Робочої групи Хмельницької ОДА з проблем впровадження системи ППБ в діяльність облдержадміністрації, д.е.н., професор В.Ф. Столяров був запрошений для участі 13 квітня 2017 р. для наради в Мінрегіон України з порядком

денним по узгодженню положень проекту постанови Уряду «Деякі питання удосконалення системи моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики» щодо вдосконалення методик та порядку розроблення Індексів регіонального людського розвитку та конкурентоспроможності регіонів.

На виконання постанови Уряду (від 7 жовтня 2015 р. № 821 «Про затвердження Плану заходів на 2015-2017 рр. з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р.») під час наради була презентована Методика проведення планово-прогнозних розрахунків ІРЛР за методикою його вимірювання 2012 р. за шістьма блок-аспектами та тридцятьма трьома показниками, яка пройшла апробацію в Хмельницькій ОДА під час підготовки першої в Україні «Регіональної програми стійкого людського розвитку Хмельниччини» на 2016-2020 рр. [5, п. 12; 7; 8; 9].

З мотивів недоброчесної конкуренції з боку ГО «Інститут громадянського суспільства» презентована Методика не була схвалена Мінрегіоном України, а згодом голову Хмельницької ОДА О.О. Корнійчука було звільнено з його посади за рекомендаціями А.Ф. Ткачука та Г.Г. Зубко.

Визиває подив щодо мотивів звільнення О.О. Корнійчука з посади голови Хмельницької ОДА, як уродженця міста Константиновськ на Хмельниччині та представника партії «Удар», лідери якої на той час займали провідні посади в Адміністрації Президента України завідуючого сектором і першого заступника керівника Адміністрації.

В Адміністрації Президента П.О. Порошенко виявилися непроінформованими стосовно ініціативи Хмельниччини, тому заміну Голови Облдержадміністрації було здійснено, можливо, як етап його наступних перевиборів на цю посаду з орієнтацією на представників «Солідарності».

Отримання позитивних результатів пілотного проекту «Державне регулювання регіонального людського розвитку в адміністративній області» передбачалось розповсюдити розробниками і кураторами з ЦОВВ на усі області України, а не як підстави особистої перемоги в отриманні міжнародних грантів або більш високих посад в Мінрегіоні чи Уряді України. Головна місія проекту – підвищення ролі вітчизняної економічної науки у підготовці і прийнятті Україною власних державних рішень шляхом зменшення «зовнішнього впливу» на намічену для проведення адміністративно-територіальну реформу в умовах децентралізації.

Пілотний проект для Хмельницької ОДА базувався не тільки на нових і осучаснених базових знаннях членів Робочої групи з питань ППБ, а й на використанні їх власного досвіду у створенні Автоматизованих систем управління (АСУ) Бердянського заводу «Азовкабель», вугільних об'єднань – тресту «Свердловвугілля» та комбінату «Свердловантрацит», комплексу економетричних моделей «Укр-1», «Укр-2», «Укр-3» та «Дісплан», розробці моделей

узгодження цільових програм народногосподарського плану, системи індикативного планування та інших наукових робіт ЕНДІ та Голів НДІОЦ Держплану України та Інституту кібернетики НАН України.

Але несприйняття діючої в державі системою влади вітчизняних наукових розробок, які не супроводжувались "Грантовою халявою", стало звичним явищем професійної соціальної стратифікації українських економістів і гуманітаріїв.

Завершуючи гносеологічні оцінки професійної соціальної стратифікації вітчизняних вчених та українського чиновництва загальнонаціональних і регіональних органів влади, доречним стає наголошення та взяття на озброєння наступного народного прислів'я для інтелігенції: **«Без переосмислення історичного досвіду минулого, власні граблі завжди будуть виглядати, як щось заморське і новеньке».**

Характеристика ситуації та стан її розв'язання. В умовах реалізації пілотного проекту «Державне регулювання регіонального людського розвитку в адміністративній області» передбачалось вдосконалення методичного забезпечення формульних розрахунків субвенцій, дотацій і трансфертів на рівні області, виходячи з того положення, що так звані коригувальні коефіцієнти визначались би Хмельницькою ОДА відносно середніх значень відповідних показників ОТГ, ОМС та районів області, а не відносно середніх значень відповідних показників по Україні в цілому [8; 9].

ОДА, маючи за такими провідними складовими людського розвитку, як рівень освіти, стан здоров'я і добробут у своїй структурі територіальні підрозділи ЦОВВ (як Головних розпорядників бюджетних коштів) – Департаменти освіти, охорони здоров'я, соціального захисту і соціальної допомоги населенню, спроможні самостійно розробляти і схвалювати регіональні нормативно-правові акти щодо:

– затвердження в описовому та вартісному вигляді соціальних параметрів за кожним із делегованих державою органам місцевого самоврядування повноважень у розрахунку на середньостатистичну адміністративно-територіальну одиницю, визначивши мінімальне і максимальне значення таких нормативів з урахуванням обсягів фінансових ресурсів;

– внесення змін до нормативно-правових актів, що регламентують застосування галузевих нормативів і стандартів надання послуг;

– формування Реєстрів наступних показників:

а) державних стандартів соціальних послуг та порядку визначення в них потреб населення адміністративно-територіальних одиниць і проведення моніторингу та оцінки їх якості;

б) галузевих нормативів і стандартів надання послуг, насамперед у сферах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту населення;

в) соціальних нормативів за кожним із делегованих державою органам місцевого самоврядування повноважень у розрахунку на середньостатистичну

адміністративно-територіальну одиницю в описовому та вартісному вигляді (min/max) з урахуванням обсягів власних та додатково необхідних фінансових ресурсів.

Згідно заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади від 2014 р. ці акти і реєстри мали би бути затверджені Урядом ще, відповідно, у жовтні та грудні 2016 р., але й досі, станом на початок 2020 р., це не було виконано.

ОДА повинні здійснювати контроль за досягненням відповідності фінансового нормативу бюджетної забезпеченості суспільної послуги в врахуванням різноманітних особливостей населення кожної місцевості та збереження його моральних засад: духовності й освіченості, історичної спадщини і територіальної єдності, звичаїв і традицій, культури і світогляду, мирного менталітету та етнічних цінностей. Обласні державні адміністрації признані сприяти виникненню взаємообумовленого емерджентного розвитку регіонів країни як цілого, єдиного національного: **«Україна – єдина країна».**

Програвши "конкурентні" змагання з ГО «Інститут громадянського суспільства», члени Робочої групи з питань ППБ Хмельницької ОДА не спромоглися завадити його презентації (*при кураторстві з боку Уряду та Мінрегіону України*) проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)».

В проекті цього закону було запропоновано створення округів замість адміністративних районів, де представниками держави стають призначені Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України префекти замість голів державних адміністрацій районів і областей. І це, незважаючи на те, що Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади 2014 р. в Україні передбачалося збереження району на районному рівні в якості адміністративно-територіальної одиниці [2, с. 5].

У проекті вказаного Закону України визначено, що префект на відповідній території спрямовує і координує діяльність територіальних органів ЦОВВ, забезпечує їх взаємодію з ОМС в умовах **воєнного** або надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації [проект Закону, ст. 119, п. 3]. Серед двадцяти п'яти індикаторів Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (*схвалена Указом Президента П.О. Порошенка 12 січня 2015 р. №5/2015*), які визначені під зовнішнім впливом, один з них, що розрахований Стокгольмським міжнародним інститутом дослідження миру, передбачає **збільшення чисельності професійних військових на тисячу населення із 2,8 до 5,6 осіб.**

Основні прогностичні макропоказники економічного і соціального розвитку України на 2018-2020 рр. (*схвалені постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. №411 за підписом В. Гройсмана*) передбачають збільшення фонду оплати праці найманих працівників і грошового забезпечення військовослужбовців у 2020 р. проти

2018 р.: на 213,6 млрд (122%) – за першим сценарієм; на 280,8 млрд (128,3%) – за другим сценарієм; 234,7 млрд (108,8%) – за третім сценарієм.

Але це сприймається вже як підготовка України до війни з надуманим агресором на основі русофобії або як нову форму "смотрящих".

Дійсно, що це – нова форма "смотрящих" на модний французький манер (або *коленкор*) при конституційному закріпленні феодально-олігархічної системи диктаторської влади? Чи можливо в корумпованій системі влади – це продукт розвитку вітчизняного парламентаризму в парламентсько-президентській республіці, якою вважає себе Україна?

Наявно доцільним стає згадка заповіту Великого Кобзаря – Тараса Григоровича Шевченка: «**Чужому навчайтесь, та свого не цурайтесь!**»

Нині діючі райони державні адміністрації можливо було б більш доцільнішим реорганізувати у юридично-консультативні та аналітико-статистичні підрозділи ОДА з функціями Центрів медичних округів, Центрів адміністративних послуг і статистики, Агенцій регіонального розвитку.

Слід підкреслити, що проєктом Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року серед органів влади, що забезпечують її реалізацію, райони державні адміністрації також не передбачаються [6, с. 66].

Більш раціональним було б їх збереження за рахунок ліквідації всеукраїнських асоціацій ОМС, які під гаслом "демократії та свободи", не маючи висококваліфікованих фахівців та вчених – патріотів, "вимушені" освоювати гранти іноземних льяльководів як тягар "зовнішнього впливу" на адміністративно-територіальну реформу, що мала здійснюватися самостійно в суверенній і незалежній Україні за участі вітчизняної правової науки.

Постановка проблеми і напрями її вирішення. Девіз «Розвиток та єдність, орієнтовані на людину» проєкту Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року продемонстрував продовження людиноцентристського підходу до стратегічного планування та фінансування регіонального розвитку, який Міністерство розвитку громад та територій (*колишнє Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України*) використало в якості методологічного забезпечення.

Орієнтація Державної стратегії регіонального розвитку України на **Людину** в контексті узгодженості з Регіональними стратегіями засвідчило визнання **Людей** епіцентром прогресу, тому що **Людський розвиток** став не лише ключовою метою, а й найбільш важливим детермінантом і чинником соціально-економічного розвитку регіонів та держави в цілому.

У зв'язку з цим органам центральної і регіональної влади необхідно, з одного боку, більшу увагу зосереджувати на заохоченні **Людей** до їх особистого розвитку, посилення їх ролі у суспільстві та розширенню їх можливостей щодо вибору свого майбутнього. З іншого боку, органам державної

влади різних рівнів адміністративно-територіального устрою необхідно дбати, щоб **Люди** брати на себе відповідальність як за свій вибір, так і за його реалізацію.

Саме ці визначення процесів взаємодії **Людей** та органів державної влади на всіх рівнях адміністративно-територіального устрою дозволили б замінити сепаратистські настрої населення Українського Донбасу впровадженням ідей і положень бюджетного федералізму в унітарній державі, як основи фінансового забезпечення стабільного соціально-економічного (в тому числі і людського) розвитку кожного регіону та держави в цілому як суверенної, незалежної та унітарної [10-14].

У загальному плані формування регіональної політики держави та регіональних стратегій і програм повинно базуватись на теорії і методології регіонально відтворення, а не на положеннях загальнонаціонального і галузевого відтворення у територіальному аспекті. Але саме такий непродуктивний підхід був реалізований в аналітичних частинах Державних стратегій регіонального розвитку України на періоди 2015 та 2020 рр.

Структурно-відтворювальний підхід до розгляду положень теорії і методології регіонального відтворення базується на класифікації територіальних процесів відтворення, насамперед, органічних складових матеріальної бази соціальної сфери: житлово-комунальне господарство, освіта, охорона здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, культура і мистецтво, засоби масової інформації, фізична культура і спорт.

Наступним етапом класифікації процесів відтворення є: об'єкти зв'язку, телекомунікацій та інформації; виробничі та дорожньо-транспортної інфраструктури; охорони навколишнього природного середовища; забезпечення комплексного і раціонального природокористування [15, с. 19].

Головне при цьому – визначення завершеності натурально-речового і вартісного кругообігу цих процесів на регіональному та місцевому рівнях.

Бюджетування територіальних відтворювальних процесів стає провідним елементом фінансового механізму здійснення соціально-економічних процесів різних масштабів національної економіки: село, селище, місто, адміністративний район та райони великих міст, адміністративна область, АР Крим, м. Київ і Севастополь.

В умовах децентралізації влади основним повноваженням органів місцевого самоврядування обласного рівня визнано стійке забезпечення сталого регіонального розвитку (передбачено Концепцією реформування місцевого самоврядування), який є динамічною характеристикою регіонального простору. Останній об'єднує в межах відповідних територій виробників і споживачів товарів та послуг в єдину організаційно-цілісну еколого – економіко – соціальну систему регіону.

Тобто регіон повинен розглядатися як просторово-територіальна концентрація галузей суспільно-господарської діяльності. При цьому результати

соціально-економічного розвитку територій повною мірою будуть залежати від характеру та ефективності діяльності трьох соціальних секторів (як рівноправних партнерів): громадського, приватного і державного.

Саме тому в основу регіонального розвитку має бути покладена плідна співпраця між організованою громадськістю, бізнесом та органами місцевого самоврядування. Останні мають складати баланси місцевих фінансових ресурсів за усіма джерелами їх формування та використання, як орієнтирів визначення громадського бюджету та пропорцій і меж взаємодії бюджетного централізму з бюджетним федералізмом.

Проектом Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 наголошено комплекс проблемних питань у сфері її майбутньої реалізації. Серед них, насамперед, *«непрогнозованість джерел та обсягів фінансування Стратегії, а також фінансова незабезпеченість більшості її завдань»* [6, с. 43-44].

Вирішенню цих проблемних питань, на наш погляд, буде сприяти нормативно-правове визначення меж взаємодії бюджетного централізму з бюджетним федералізмом для фінансового забезпечення бюджетування відповідних аспектів і складових регіонального людського розвитку.

Бюджетний федералізм в унітарній державі має полягати у планомірній за часом регламентації таких масштабів фінансової самодостатності органів регіональної влади та місцевого самоврядування на основі бюджетно-фіскальної децентралізації за доходами, які їм будуть визначені державою, виходячи з видаткових повноважень в соціально-економічному розвитку.

Тобто, під час впровадження бюджетного федералізму шляхом регламентації пропорцій і співвідношень між коштами державного і місцевих бюджетів в зведеному бюджеті держави видаткові повноваження органів регіональної влади та місцевого самоврядування мають відповідати обсягу надходжень, регламентованих державою [див. 10, табл. с. 139].

В умовах бюджетного федералізму унітарної держави регіональні органи влади та органи місцевого самоврядування, не очікуючи вказівок і контрольних цифр від органів загальнонаціональної влади, спроможні будуть самостійно аналізувати й оцінювати варіанти власних фінансових можливостей у базовому, звітному і плановому періодах (як мінімум у трирічному вимірюванні).

На підставі соціальних нормативів не нижче рівня мінімальних соціальних потреб і галузевих стандартів надання послуг населенню (*освітня та медична субвенції, кошти на соціальний захист і соціальне забезпечення*) органи влади та органи місцевого самоврядування самостійно приймають рішення щодо реалізації проєктів Місцевих цільових програм і проєктів Планів заходів з реалізації Регіональних стратегій.

Таким чином, впровадження бюджетного федералізму в унітарній державі буде націлено, з одного боку, на забезпечення фінансових потреб кожної територіальної громади адекватно її економічній спроможності, а, з іншого боку, на забезпечення соціальної рівності та соціальної справедливості в отриманні населенням конституційно гарантованих державою публічних послуг у кожному адміністративному районі.

У 2011 р. в Передмові Науково-практичного коментаря до оновленого у 2010 р. Бюджетного кодексу України (заг. ред. Ф.О. Ярошенко, наук. ред. відп. викон. В.Ф. Столяров) було запропоновано включити до складу фінансових нормативів бюджетної забезпеченості під час планування коштів місцевих бюджетів (*державне управління; освіта; охорона здоров'я; соціальний захист і соціальне забезпечення; культура і мистецтво; фізична культура і спорт*) додаткові нормативи бюджетного забезпечення **гарантованих послуг житлово-комунального господарства та засобів масової інформації** (до глави 13 «Загальні положення», у статті «Фінансові нормативи бюджетної забезпеченості») [15, с. 26].

Також у Передмові було рекомендовано розробити *«Основні положення щодо впровадження відповідальності вищих органів державної і місцевої влади та органів місцевого самоврядування за недофінансування за нормативами бюджетної забезпеченості Національної і Регіональних програм людського розвитку»* (до розділу V «Контроль за додержанням бюджетного законодавства та відповідальність за порушення бюджетного законодавства») [15, с. 27].

У Національній доповіді 2015 р. «**Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі**» (за ред. Е.М. Лібанової) також наголошувалось на необхідності **«визначення у Бюджетному кодексі України відповідальності розпорядників бюджетних коштів за несвочасне й неповне фінансування делегованих повноважень»** [16, с. 313].

Наведені пропозиції і рекомендації спрямовано на встановлення фінансових нормативів бюджетування соціальних послуг в залежності від соціальних потреб, інституційованих законодавством, на відміну від поточного підходу Мінфіну України, який разом із Головними розпорядниками бюджетних коштів вважає можливим виділення фінансових ресурсів у довільних обсягах на забезпечення цих потреб (*насамперед, бюджетних коштів на освітню і медичну субвенції, та на соціальний захист і соціальне забезпечення населення*).

Тобто, в умовах інституалізації людиноцентричного підходу бюджетний федералізм повинен був би базуватись, як мінімум, на фінансових нормативах бюджетної забезпеченості Індексу регіонального людського розвитку (ІРЛР) за складовими і в цілому.

Передмова Науково-практичного коментаря до оновленого у 2010 р. Бюджетного кодексу України

(2011) включала обґрунтовані уточнення Кодексу, які необхідно прийняти для розробки Національної і Регіональної програм людського розвитку. Разом з цим ІРЛР розглядався в якості критерія ефективності державної соціально-економічної, регіональної, інноваційно-інвестиційної і екологічної політики та методологічних положень бюджетного федералізму [10; 11; 15, с. 23-27].

Ідеї бюджетного федералізму мав би використати т. в. о. Президента України О. Турчинов у перемовинах з активістами створення Луганської та Донецької народних республік Українського Донбасу для збільшення їх фінансової автономії з метою збереження територіальної єдності нашої держави. Це було викликано відсутністю системи підготовки і прийняття державних рішень із залученням фахівців вітчизняних наукових установ та висококваліфікованих радників, яка призвела до надто поспішного впровадження т. з. АТО на теренах Луганської і Донецької областей.

Також, не був задіяний механізм соціально адекватного менеджменту регіонального людського розвитку в Українському Донбасі [13; 14]:

1) нові знання і конкретні пропозиції «Наукових основ подальшого вдосконалення та розвитку концептуальних положень Бюджетного кодексу України» діючою на той час владою не використовувались;

2) не сталося практичного впровадження Програми подолання бідності в Україні, розробленої Народним Рухом України (за ред. д. е. н., професора В.К. Черняка);

3) не було освоєно девіз світової спільноти ЕКСПО-2005 «Мудрість природи», який розкривали три органічні складові нового світогляду Людства – «Матриця природи», «Мистецтво життя», «Розвиток екоспільнот»;

4) не імplementовано в українському законодавстві досягнення Цілі 1 «Подолання бідності (3 завдання, 5 індикаторів)» з семи Цілей Розвитку Тисячоліття (ЦРТ), прийнятих світовою спільнотою на період 2000-2015 рр.;

5) не реалізовано попередньо погоджені пілотні проекти 2005-2006 рр. «Луганщина-ЦРТ» і «Донецьчина-ЦРТ» (у 2010 р. також АР Крим-ЦРТ).

Реалізація зазначених заходів на Українському Донбасі забезпечила б від проведення місцевих референдумів активістами проекту "Новоросія" під гаслом отримання населенням високих зарплат та пенсій за прикладом анексованого Криму. Але, більш високий рівень життя на Українському Донбасі у порівнянні з населенням сусіднього Російського Донбасу та завдяки створенню у 2001-2013 рр. суттєвого прошарку середнього класу не сприяв би створенню передумов проведення цих референдумів.

Формування соціокультурного простору з метою інтеграції українського суспільства на основі синтезу культур національних спільнот, представлених на Донбасі, не може суперечити проігнорованому

сучасною владою фундаментальному положенню того, що не «**Суспільна свідомість визначає суспільне буття**», а навпаки – «**Суспільне буття визначає суспільну свідомість**».

У вказаній Національній доповіді 2015 р. відмічалось, що принцип «*Одна нація, одна мова, одна церква*» не тільки належить минулому і позаминому століттю... Але це не заважало його використанню як у тривалому розмежуванні України, так і майже миттєвому сепаратистському спалаху. Донбас – це специфічна соціокультурна спільність, що виникла як синтез сукупності процесів (економічних, політичних і культурних), ні один з яких не може трактуватись як абсолютна детермінанта. В її основі лежить синтез двох головних (російської і української) і цілого ряду інших культур, який має не призводити до кризи будь-якої з її складових, а навпаки, як найбільше відкривати її внутрішній потенціал [16, с. 77].

Переосмислюючи прорахунки у становленні ліберальної економіки відкритого, вільного ринку та динаміку рейтингових оцінок ІРЛР з 1999 р. в Українському Донбасі, а також враховуючи результати виконання Угоди щодо регіонального розвитку Донецької області між Кабінетом Міністрів України та Донецькою обласною радою від 15 вересня 2007 р. на 2008-2011 рр. і виконання Додаткової Угоди від 20 жовтня 2010 р. на 2011 р. були визначені межі бюджетного федералізму унітарної України стосовно регіонального людського розвитку в Луганській та Донецькій областях [13, 14, 17, 18].

Головною причиною невиконання вказаної Угоди щодо спільних заходів Уряду і Облради стало її недофінансування на 50,6%, у тому числі, за рахунок коштів державного бюджету – на 52,5%, місцевих бюджетів – на 34,7, інших джерел – на 44,2%. Але найбільший рівень фінансування спільних заходів Угоди був забезпечений саме за рахунок коштів місцевих бюджетів – 65,3% [17, с. 248].

Стан фінансування (факт/план) спільних заходів Угод щодо регіонального розвитку Івано-Франківської і Львівської областей у 2011 р. за рахунок коштів державного бюджету України склав, відповідно, 105,6 та 106,3% проти 43,5% по Донецькій області [17, с. 252].

Крім того, доцільно звернути увагу на те, що виконання надходжень з інших джерел (крім державного і місцевих бюджетів), які розкривають внутрішні регіональні резерви склали у 2011 р. по Львівській області 1178,9% (проти 119,2% у 2010 р.), по Донецькій області – 537,4% (проти 322,8% у 2010 р.) і по Івано-Франківській області – тільки всього 3,5%.

Тобто наявна необхідність збільшення фінансової автономії областей у саморозвитку за рахунок внутрішніх регіональних резервів.

Серед 25-ти стратегічних індикаторів реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» 17-й індикатор був визначений таким чином: «**питома вага місцевих бюджетів становитиме не менше**

65-ти відсотків у зведеному бюджеті держави» [19, с. 7].

Існують нормативно-правові передумови регламентувати фінансування регіонального людського розвитку за рахунок місцевих бюджетів у співвідношенні з коштами державного бюджету, використовуючи гармонійну пропорцію «Золотого Перетину»: 62% / 38% [20]. При цьому, якщо 62% коштів Зведеного бюджету держави на людський розвиток забезпечується за рахунок коштів місцевих бюджетів, то це є верхньою межею бюджетного федералізму, а 38% – нижньою межею бюджетного централізму [7; 8; 13; 14].

Граничні пропорції «Золотого Перетину» адекватні спільним межам бюджетного централізму і бюджетного федералізму, які відображають рівень автономності і глибину сумісності загальнодержавних і територіальних відтворювальних процесів людського капіталу. Тим самим вони утворюють зону вибору узгоджених рішень щодо співфінансування відповідних проектів і заходів при соціальному діалозі органів загальнонаціональної і регіональної влади в розмірі 24% (62%-38%) від загального обсягу бюджетних коштів на людський розвиток регіону.

Тобто до 24% коштів Зведеного бюджету держави можуть бути використані для узгодженого спільного фінансування завдань і заходів Національної і Регіональних програм людського розвитку.

Реформування фінансової структури видатків бюджетного унітаризму доцільно розпочати з визначення обсягу бюджетних коштів для простого відтворення наявного людського капіталу кожного регіону, частка яких повинна складати не менше 38% Зведеного бюджету держави на людський розвиток за рахунок місцевих бюджетів.

Розширене відтворення людського капіталу території необхідно передбачати шляхом планового збільшення частки коштів місцевих бюджетів на людський розвиток до 62% у Зведеному бюджеті держави.

Застосування стисло розглянутої логічної схеми планового реформування бюджетного унітаризму забезпечує досягнення співвідношення коштів з державного та місцевих бюджетів на розвиток людського капіталу згідно гармонійних пропорцій «Золотого Перетину».

Завдяки цьому можливе досягнення структурної гармонії бюджетної системи держави, яка, з одного боку, забезпечить узгодженість і збалансованість соціально-економічних інтересів (відносин) органів загальнонаціональної і регіональної влади. З іншого боку, стане свого роду Генератором покращення рівня і якості життя українського народу в унітарній державі, народу, який виконує таким чином свою планетарну місію в розвитку Європейського Гуманізму.

Громадянсько-військовий конфлікт на Українському Донбасі можна було б упередити у 2013-2014 рр., а на сьогодні й припинити шляхом збіль-

шення фінансової автономії Луганської і Донецької областей в межах України на підставі впровадження фінансових нормативів бюджетування складових людського розвитку. На наше переконання, саме це складає передумови здійснення покаяння обох сторін конфлікту – органів загальнонаціональної та регіональних гілок влади різних масштабів ринкового господарювання.

Виходячи з положень і принципів системної методології, кошти державного і місцевих бюджетів в Зведеному бюджеті держави являють собою органічне ціле й одночасно єдність, яка діалектично розподілена на частини. Саме тому гармонійні пропорції «Золотого перетину» спроможні відобразити гармонію структурного порядку коштів Зведеного бюджету через зв'язок і співвідношення коштів державного і місцевих бюджетів.

Пропорції зв'язків і співвідношень складових цілого будуть вважатися гармонійними, якщо вони будуть розподілені у відношенні 62% / 38% від точки початку виміру цілого, *по-перше*, як у разі оцінки розміру відрізка відстані, так і, *по-друге*, у разі оцінки розміру обсягу, що містить однорідну складову (*це грошові кошти національної скарбниці у формі циліндра, які мають єдиний неподільний елемент – будь який номінал гривні*).

Виходячи з положень структурно-відтворювального підходу до розгляду розподілу загальнонаціональних відтворювальних процесів на регіональні, галузеві та індивідуальні стає можливим виділення з них таких, які автономно та у взаємодії з іншими процесами (*за масштабами господарювання*) забезпечують людський розвиток у розглянутому вимірі.

Джерелами відтворювальних циклів людського капіталу регіону доречно вважати кошти державного та місцевих бюджетів, а також власні доходи населення.

Після досягнення гармонії взаємозв'язку, частини цілого можуть діяти самостійно, але тільки у взаємодії з іншими частинами, так із цілим, не будучи спроможними змінити його рівновагу як системи, що характеризується такою її властивістю як цілісність або емерджентність. Результатом взаємодії частин цілого стає синергія, яка розкриває надлишок між арифметичною сумою частин та цілісністю системи.

Луганська і Донецька області – це органічні частини єдиного цілого – держави Україна, як суверенної, незалежної і унітарної.

Згідно з принципом демократичного централізму, бюджетний федералізм в унітарній державі полягає в нормативно-правовій регламентації таких масштабів фінансової самодостатності органів регіональної влади та місцевого самоврядування, які визначають їх видаткові повноваження в соціально-економічному, в тому числі і людському, розвитку. Завдяки бюджетно-фіскальній децентралізації заходами видатковій повноваження органів влади на місцевих рівнях мають відповідати обсягу фіскальних надходжень.

Забезпечуючи виконання та подальший розвиток 17-го індикатора Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», Міністерство фінансів України в розроблених та схвалених Основних напрямках бюджетної політики на 2018-2020 роки (червень 2017 р.) передбачило забезпечення самостійності місцевих бюджетів позитивною динамікою частки доходів місцевих бюджетів у загальному обсязі доходів Зведеного бюджету, яка не повинна бути менша ніж 20% [21, с. 22].

Визначаючи стратегічні співвідношення державного і місцевих бюджетів в Зведеному бюджеті держави по доходах і видатках, доречним та доцільним стає розгляд соціальної гармонії, яка *«характеризує якість соціальних зв'язків і соціальної системи в цілому, що передбачає єдність у різноманітності»* [22, с. 77].

Соціологічна енциклопедія, розглядаючи гармонію соціальну, наголошує, що *«у соціальній філософії гармонійними вважають зв'язки, яким притаманні: узгоджена єдність елементів, що дає змогу кожному з них якнайповніше виявити свою індивідуальність; симетрія, або домірна рівновага; наявність функціонального ритму; здатність до стійкого розвитку. Соціальну систему вважають гармонійною, коли кожен з її елементів як свою передумову передбачає наявність інших, а їх взаємодія породжує соціальну синергію. Якісні зміни такої системи характеризуються наступністю та переважанням еволюційних форм переходу над революційними»* [22, с. 77].

Першим, вихідним аспектом людського розвитку є «Відтворення населення». Тому, соціально адекватний менеджмент регіонального людського розвитку повинен бути націлений на досягнення гармонійної симетрії та рівноваги по ієрархії управління та динамічної синхронізації за часом територіальних і загальнонаціональних відтворювальних процесів людського капіталу.

Враховуючи розглянуті положення гіпотези, стає можливим та доцільним забезпечувати гармонізацію відтворювальних процесів населення з використанням гармонійних [божественних] пропорцій «Золотого перетину» у встановленні еталонних співвідношень обсягів та динаміки коштів з державного та місцевих бюджетів (*включаючи кошти ОМС і ОТГ на місцевий людський розвиток*).

Завдяки визначеним положенням планового реформування фінансової структури видатків бюджетного унітаризму вартісні варіанти проектних рішень Планів заходів з реалізації Державної та Регіональних стратегій розвитку, як форми прояву власних та спільних інтересів суміжних масштабів життєдіяльності населення, повинні знаходитись в межах соціального діалогу суміжних рівнів державного управління для досягнення узгодженості співфінансування процесів людського розвитку на основі соціальної рівноваги та соціальної справедливості.

Якщо національну економіку та державу в цілому розглядати як молекулу ДНК, стуктуру-

утворюючим параметром якої є співвідношення коштів місцевого і державного бюджетів у Зведеному бюджеті України, то тільки в результаті штучного або умисного порушення гармонійної [божественної] пропорції "Золотого перетину", які відображають ці співвідношення, можуть призвести до загибелі молекули ДНК, що адекватно знищенню цілісності національної економіки та держави в цілому.

В іншому випадку – це основа стабільності функціонування і розвитку та збереження територіальної єдності регіонів нашої суверенної, незалежної і унітарної держави в межах кордонів 1990 року!!!

Відношення більшої частини коштів Зведеного бюджету України на соціально-економічний розвиток до його меншої частини повинен дорівнювати відношенню загального обсягу коштів Зведеного бюджету України на соціально-економічний розвиток до його більшої частини і складати 1,618 (62% / 38% – гармонійна пропорція «Золотого перетину»). Числове значення 1, 618 – це число Творця, згідно якого вочевидь визначені православні хрести на теренах України та структура ДНК генетичного коду Українців. **Це число Краси, яка правила, править і буде правити в Природі, Людстві та Суспільстві, незважаючи на форми, важелі і методи взаємодії Людей у суспільному житті.** Тільки, якщо людські рішення будуть відбуватись відповідно законам природи, їх інтереси, бажання і механізми їх досягнення будуть гармонійними.

Якщо пропорції між державним і місцевими бюджетами Луганської та Донецької областей будуть побудовані за пропорціями «Золотого перетину», то буде досягнута структурна гармонія фінансово-бюджетної системи нашої держави, тому що вони, як генетичні складові ДНК, діалектично об'єднані у єдине ціле – Зведений бюджет України.

Не тільки адміністративним областям Українського Донбасу, а й усім областям України слід встановити фінансову автономію в межах місцевих бюджетів, які знаходяться в гармонійних пропорціях «Золотого перетину» з державним бюджетом. Це божественна основа територіальної єдності України.

Результати дослідження. Складові «Матриця природи», «Мистецтво життя» та «Розвиток екоспільноти» девізу ЕКСПО-2005 «Мудрість природи» з використанням гармонійної пропорції мають бути покладені в основу світогляду Українського народу щодо відношення до землі та первинних природних ресурсів, як національної скарбниці.

Конституція України гарантує не тільки право державної і комунальної власності на землю, а й право приватної власності на землю, закріплюючи його за громадянами України [1, Ст. 13-14].

В умовах запровадження ринку землі на часі стають питання визначення запобіжників зосередження земельних ресурсів у фізичних та юридичних осіб незалежно від громадянства. Попередній досвід стихійного розподілення землі між земле-

користувачами призвів до фактичного знищення сільського населення. Оскільки подекуди склалась така ситуація, що земельний ресурс декількох сільських громад обробляється вахтовим методом заїзних бригад, а отримані економічні результати його використання не розподіляються на користь вирішення соціальних питань місцевого населення.

Землекористувачі відверто заявляють, що їх цікавлять тільки земельні ресурси, а не місцеве населення.

Отже, об'єктивно доцільним стає, з одного боку, підвищення земельної ренти, а, з іншого – обмеження площ сільськогосподарських угідь у одного землекористувача. Це повинно стати поштовхом до збільшення самозайнятості населення (місцеві фермери, їх наймані працівники, родичі та ін.), і як результат – підвищення конкуренції і суб'єктності місцевого розвитку.

Підвищення конкуренції і суб'єктності місцевого розвитку на основі впровадження високомаржинальної сільськогосподарської діяльності буде сприяти значному збільшенню вкладу сільського господарства у Валовий регіональний продукт областей і Валовий внутрішній продукт України.

Державне регулювання ринку земельних ресурсів повинно бути обмежене тільки контролем нормативів їх розділення між землекористувачами з використанням кращого зарубіжного досвіду.

Протягом останнього десятиріччя (2009-2019 рр.), після розгляду Конституційним Судом України дискусійного питання приватизації землі, на жаль, вітчизняні філософські, соціальні, економічні та правові науки не були задіяні для обґрунтування **державності** рішень Українського народу щодо Землі, як предметного виміру його генофонду.

Бездумне перетворення землі і первинних природних ресурсів України в полігон **Міжнародного геополітичного бізнесу під гаслом "свободи і демократії"**, може призвести до руйнації основ державності територій.

Проектом Державної стратегії Регіонального розвитку України на період до 2027 року були також наголошені проблеми інституалізації забезпечення регіонального розвитку щодо: міжвідомчої координації; діяльності Агенцій розвитку; моніторингу та оцінки Державної регіональної політики. Постановою Уряду від 16 вересня 2015 р. № 714 було утворено Міжвідомчу координаційну комісію з питань регіонального розвитку (МКК), як інституційний майданчик для координації дій органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування в процесі формування та реалізації Державної регіональної політики шляхом розроблення пропозицій щодо забезпечення взаємозв'язку та узгодженості довгострокових стратегій, планів і програм розвитку на державному, регіональному та місцевому рівнях.

Відсутність власного, стабільного у часі, Комітету економічних реформ в Україні (або Національної ради) триєдиного підпорядкування (НАН України, Президенту України, Уряду України при первин-

ності науки) призводить до залежності державотворення від **"зовнішнього впливу"** при змінах Президента Держави та складу Верховної Ради України (див. *статтю автора «Науково-освітянське забезпечення державного управління "Життям по-новому" (в умовах децентралізації влади)» // Вісник економічної науки України. 2014. №3 (27)*). На жаль, МКК не виконує своїх функцій, а з часу її утворення відбулось лише одне організаційне засідання.

Висновки і рекомендації. Враховуючи негативний досвід співпраці з Мінрегіоном України та його кураторами з Уряду у 2017 р. щодо впровадження Методики здійснення планово-прогнозних розрахунків ІРЛР та пілотного проекту «Державне регулювання регіонального людського розвитку в адміністративній області» нами було вирішено надати свої пропозиції публічно для майбутнього використання при підготовці нових державних рішень на науковій основі.

На сьогодні більш зрозумілими стали несприятливі дії можновладців у 2017 р. стосовно вітчизняних наукових розробок у порівнянні з грантовими рекомендаціями ГО «Інститут громадянського суспільства» та Асоціації міст України, а також проєктів ПРООН щодо децентралізації влади в Україні в останні роки.

Підтвердженням такого становища стала відсутність вітчизняних наробок науково-методичного забезпечення державних рішень при підготовці проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)», який був внесений до Верховної Ради України новим Президентом України в ІV кварталі 2019 р. та, начебто, за рекомендаціями деяких європейських країн, у січні 2020 р. був знятий з розгляду.

На підставі власних ініціативних наукових досліджень та отриманих результатів, головними складовими основ досягнення узгодженості і збалансованості Регіональних стратегій з Державною стратегією регіонального розвитку України були визначені:

– «Дерево цілей розвитку» від ОТГ і ОМС, районів і областей до ЦОВВ в контексті досягнення ЦРТ до 2015 р. та ЦСР на період до 2030 р.;

– Національна і Регіональні програми людського розвитку на основі планово-прогнозних розрахунків ІЛР та ІРЛР для обґрунтування стратегічних пріоритетів і стратегічних індикаторів;

– Гармонійні пропорції «Золотого перетину» у визначенні меж бюджетного централізму і бюджетного федералізму кожного регіону як зони соціального діалогу органів загальнонаціональної і регіональної влади;

– Механізм державного регулювання соціально-економічним (з визначенням людського) розвитком регіонів та держави в цілому на основі використання системи ПШБ та соціально адекватного менеджменту на усіх рівнях адміністративно територіального устрою України.

З сімнадцяти ЦСР, які були прийняті у вересні 2015 р. на саміті ООН «Зі сталого розвитку та прийняття Порядку денного розвитку після 2015 року на період до 2030 року» й адаптовані до України, доцільно обрати вісім цілей (1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 11), що безпосередньо пов'язані з моніторингом ІРЛР, який необхідно узгоджувати з моніторингом Цілей Сталого Розвитку: **Ціль 1.** Подолання бідності (3 завдання/ 5 індикаторів); **Ціль 2.** Подолання голоду, розвиток сільського господарства (4/9); **Ціль 3.** Міцне здоров'я і благополуччя (9/16); **Ціль 4.** Якісна освіта

(7/11); **Ціль 5.** Гендерна рівність (6/12); **Ціль 6.** Чиста вода та належні санітарні умови (5/13); **Ціль 8.** Гідна праця та економічне зростання (6/16); **Ціль 11.** Сталий розвиток міст і громад (6/18). Наявна збереженість цільової орієнтації соціально-економічного і людського розвитку в Україні при переході від реалізації ЦРТ на період до 2015 року до досягнення ЦСР на періоди до 2027 та 2030 рр. На першому місці знову визначена Ціль – «Подолання бідності» (три завдання, п'ять індикаторів, див. таблицю) [23-25].

Таблиця

Система узгодженості національних завдань та індикаторів ЦСР з показниками блок-аспектів виміру регіонального людського розвитку (ІРЛР)

Ціль 1. Подолання бідності				
Завдання	Індикатор	Дезагрегування	Цільові значення	Індикатори ІРЛР
1.1. Скоротити в 4 рази рівень бідності, зокрема шляхом ліквідації її крайніх форм	1.1.1. Частка населення, чий середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижче від фактичного (розрахункового) прожиткового мінімуму, %	<ul style="list-style-type: none"> За віком (до 18 років, 18-34 роки, 35-59 років, понад 60 років) За статтю За наявністю дітей у домогосподарстві 	2015 – 58,3 2020 – 30,0 2025 – 20,0 2030 – 15,0	Блок 4. Добробут
	1.1.2. Частка осіб, добове споживання яких є нижче 5,05 дол. США за ПКС, %		2015 – 2,2 2020 – 0,5 2025 – 0,0 2030 – 0,0	
1.2. Збільшити охоплення бідного населення адресними програмами соціальної підтримки	1.2.1. Частка бідних, які охоплені державною соціальною підтримкою, у загальній чисельності бідного населення, %	<ul style="list-style-type: none"> За віком (до 18 років, 18-34 роки, 35-59 років, понад 60 років) За статтю За наявністю дітей у домогосподарстві 	2014 – 56,3 2020 – 65,0 2025 – 75,0 2030 – 85,0	4.1. Рівень бідності за відносним критерієм (питома вага населення, еквівалентні сукупні витрати якого не перевищують 75% медіанного рівня), % 4.2. Питома вага домогосподарств які робили заощадження, або купували нерухомість, % 4.3. Кількість мінімальних продуктових кошиків, які можна придбати за середньодушовий дохід.
1.3. Підвищити життєстійкість соціально вразливих верств	1.3.1. Співвідношення рівнів бідності домогосподарств з дітьми та домогосподарств без дітей, рази	<ul style="list-style-type: none"> За типом місцевості проживання (м/с) За статтю голови домогосподарства 	2015 – 1,77 2020 – 1,60 2025 – 1,40 2030 – 1,27	4.4. Валовий регіональний продукт (на 1 особу). 4.5. Питома вага домогосподарств, які мають всі товари тривалого користування базового набору (телевізор, холодильник, пральна машина), %
	1.3.2. Частка витрат на харчування в сукупних витратах домогосподарств, %	<ul style="list-style-type: none"> За типом місцевості проживання (міська / сільська) 	2015 – 54,6 2020 – 50,0 2025 – 40,0 2030 – 30,0	
Ціль 2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства				
Завдання	Індикатор	Дезагрегування	Цільові значення	Індикатори ІРЛР
2.1. Забезпечити доступність збалансованого харчування на рівні науково обґрунтованих норм для всіх верств населення	2.1.1. Споживання м'яса в розрахунку на одну особу, кг/рік	<ul style="list-style-type: none"> За регіонами 	2015 – 51 2020 – 61 2025 – 71 2030 – 80	Блок 4. Добробут 4.3. Кількість мінімальних продуктових кошиків, які можна придбати за середньодушовий дохід
	2.1.2. Споживання молока в розрахунку на одну особу, кг/рік	<ul style="list-style-type: none"> За регіонами 	2015 – 210 2020 – 270 2025 – 320 2030 – 380	
	2.1.3. Споживання фруктів у розрахунку на одну особу, кг/рік	<ul style="list-style-type: none"> За регіонами 	2015 – 51 2020 – 65 2025 – 78 2030 – 90	
2.4. Знизити волатильність цін на продукти харчування	2.4.1. Індекс споживчих цін на продукти харчування (середньорічний), %	<ul style="list-style-type: none"> За основними групами продуктів: – хліб і хлібопродукти; м'ясо і м'ясопродукти; молоко; риба та продукти з риби; овочі; фрукти; цукор; олія соняшникова; яйця 	2015 – 144,4 2020 – 105,0 2025 – 105,0 2030 – 105,0	
Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя				
Завдання	Індикатор	Дезагрегування	Цільові значення	Індикатори ІРЛР
3.1. Знизити материнську смертність	3.1.1. Кількість випадків материнської смерті, на 100 000 живонароджених	<ul style="list-style-type: none"> За типом місцевості проживання (міська / сільська) 	2015 – 12,0 2020 – 11,8 2025 – 11,4 2030 – 11,2	Блок 1. Відтворення населення 1.5. Ймовірність жінок дожити від 20 до 65 років

Продовження таблиці

Завдання	Індикатор	Дезагрегування	Цільові значення	Індикатори ІРЛР
3.2. Мінімізувати смертність, якій можна запобігти, серед дітей віком до 5 років	3.2.1. Смертність дітей у віці до 5 років, випадків на 1000 живонароджених	• За типом місцевості проживання (міська / сільська)	2015 – 9,3 2020 – 8,5 2025 – 7,5 2030 – 6-7	Блок 1. Відтворення населення 1.2. Дитяча смертність (смертність дітей у віці до п'яти років), %
3.3. Зупинити епідемії ВІЛ/ СНІДу та туберкульозу, у тому числі за рахунок використання інноваційних практик та засобів лікування	3.3.1. Кількість хворих з уперше в житті встановленим діагнозом ВІЛ, на 100 000 населення	• За статтю • За регіонами	2015 – 37,2 2020 – 30,9 2025 – 24,8 2030 – 20,6	Блок 2. Соціальне становище 2.3. Кількість хворих із вперше встановленим діагнозом алкоголізм і алкогольний психоз, розлад психіки та поведінки в наслідок вживання наркотиків та інших психоактивних речовин (на 100 тис. населення)
	3.3.2. Кількість хворих з уперше в житті встановленим діагнозом активного туберкульозу, на 100 000 населення		2015 – 56,0 2020 – 51,7 2025 – 45,4 2030 – 32,9	Блок 2. Соціальне становище 2.2. Кількість хворих із вперше встановленим діагнозом активного туберкульозу (на 100 тис. населення)
3.4. Знизити передчасну смертність від неінфекційних захворювань	3.4.1. Кількість смертей чоловіків від цереброваскулярних хвороб у віці 30–59 років, на 100 000 чоловіків відповідного віку	• За регіонами	2015 – 64,0 2020 – 56,2 2025 – 50,1 2030 – 45,0	Блок 1. Відтворення населення 1.4. Ймовірність чоловіків дожити від 20 до 65 років
	3.4.2. Кількість смертей жінок від цереброваскулярних хвороб у віці 30–59 років, на 100 000 жінок відповідного віку	• За регіонами	2015 – 28,9 2020 – 25,5 2025 – 23,1 2030 – 22,0	Блок 1. Відтворення населення 1.5. Ймовірність жінок дожити від 20 до 65 років
	3.4.3. Кількість смертей від злоякісного новоутворення молочної залози у віці 30-59 років, на 100 000 жінок відповідного віку	• За регіонами	2015 – 26,3 2020 – 23,0 2025 – 20,0 2030 – 18,3	Блок 1. Відтворення населення 1. 5. Ймовірність жінок дожити від 20 до 65 років
	3.4.4. Кількість смертей від злоякісного новоутворення шийки матки у віці 30–59 років, на 100 000 жінок відповідного віку	• За регіонами	2015 – 12,2 2020 – 10,1 2025 – 9,8 2030 – 9,5	Блок 1. Відтворення населення 1. 5. Ймовірність жінок дожити від 20 до 65 років
3.5. Знизити на чверть передчасну смертність населення, у тому числі за рахунок упровадження інноваційних підходів до діагностики захворювань	3.5.1. Ймовірність померти в 20–64 роки, чоловіки, %	• За типом місцевості проживання (міська / сільська)	2015 – 389 2020 – 360 2025 – 330 2030 – 290	Блок 1. Відтворення населення 1. 4. Ймовірність чоловіків дожити від 20 до 65 років
	3.5.2. Ймовірність померти в 20–64 роки, жінки, %	• За типом місцевості проживання (міська / сільська)	2015 – 155 2020 – 150 2025 – 140 2030 – 130	Блок 1. Відтворення населення 1. 5. Ймовірність жінок дожити від 20 до 65 років
3.7. Забезпечити загальну якісну імунізацію населення з використанням інноваційних препаратів	3.7.1. Рівень охоплення імунопрофілактикою згідно з Національним календарем щеплень (відповідно до медичних показань), %	• За типом місцевості проживання (міська / сільська)	2015 – 50 2020 – 95 2025 – 95 2030 – 98	Блок 5. Гідна праця 5.4. Частка працівників які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам. 5.6. Рівень охоплення соціальним страхуванням (частка застрахованих осіб у зайнятому населенні), %
3.8. Знизити поширеність тютюнокуріння серед населення з використанням інноваційних засобів інформування про негативні наслідки тютюнокуріння	3.8.1. Частка осіб, які курять, серед жінок віком 16–29 років, %	• За типом місцевості проживання (міська / сільська)	2015 – 5,0 2020 – 4,5 2025 – 4,0 2030 – 4,0	Блок 2. Соціальне становище 2.6. Кількість померлих від навмисного самоушкодження (на 100 тис. населення)
	3.8.2. Частка осіб, які курять, серед чоловіків віком 16–29 років, %	• За типом місцевості проживання (міська / сільська)	2015 – 31,4 2020 – 27,0 2025 – 23,0 2030 – 20,0	Блок 2. Соціальне становище 2. 6. Кількість померлих від навмисного самоушкодження (на 100 тис. населення)
Ціль 4. Якісна освіта				
Завдання	Індикатор	Дезагрегування	Цільові значення	Індикатори ІРЛР
4.1 Забезпечити доступність якісної шкільної освіти для всіх дітей та підлітків	4.1.1. Частка населення, задоволеного доступністю та якістю послуг шкільної освіти, %	• За типом місцевості проживання (міська / сільська) • За видами освітньої підготовки (початкова, базова, повна середня)	Дані очікуються	Блок 6. Освіта 6. 2. Охоплення загальною середньою освітою дітей шкільного віку (6-18 років), %
4.2 Забезпечити доступність якісного дошкільного розвитку для всіх дітей	4.2.1. Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 5 років, %	• За типом місцевості проживання (міська / сільська)	2015 – 70,6 2020 – 80,0 2025 – 90,0 2030 – 95,0	Блок 6. Освіта 6. 1. Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком (3-5 років), %

Завдання	Індикатор	Дезагрегування	Цільові значення	Індикатори ІРЛР
4.7 Створити у школах сучасні умови навчання, включаючи інклюзивне, на основі інноваційних підходів	4.7.1. Частка сільських денних загальноосвітніх навчальних закладів, що мають доступ до Інтернету, %		2015 – 81,6 2020 – 85,0 2025 – 90,0 2030 – 95,0	Блок 6. Освіта 6. 2. Охоплення загальною середньою освітою дітей шкільного віку (6-18 років), %
	4.7.2. Частка сільських денних загальноосвітніх навчальних закладів, що мають комп'ютерні програмні засоби навчання, %		2015 – 60,5 2020 – 65,5 2025 – 70,0 2030 – 80,0	
	4.7.3. Частка денних загальноосвітніх навчальних закладів, в яких організовано інклюзивне навчання, %	• За типом місцевості проживання (міська / сільська)	Дані очікуються	
Ціль 5. Гендерна рівність				
Завдання	Індикатор	Дезагрегування	Цільові значення	Індикатори ІРЛР
5.5 Розширити доступ населення до послуг з планування сім'ї та знизити рівень підліткової народжуваності	5.5.2. Коефіцієнт народжуваності у віці до 20 років, на 1000 жінок віком 15–19 років	• За віком (15, 16, 17, 18, 19 років) • За регіонами (для віку 15–19 років)	2015– 27,3 2020 – 20,0 2025 – 15,0 2030 – 10,0	Блок 2. Соціальне становище 2. 5. Коефіцієнт підліткової народжуваності (кількість дітей, народжених дівчатами у віці 15-17 років, на 10000 дівчат відповідного віку)
Ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови				
Завдання	Індикатор	Дезагрегування	Цільові значення	Індикатори ІРЛР
6.1 Забезпечити доступність якісних послуг з постачання безпечної питної води, будівництво та реконструкцію систем централізованого питного водопостачання із застосуванням новітніх технологій та обладнання	6.1.1. Частка сільського населення, яке має доступ до безпечної питної води, %	• За регіонами • За типом місцевості проживання (міська / сільська)	2015 – 5013 2020 – 70 2025 – 95 2030 – 100	Блок 3. Комфортне життя 3. 3. Питова вага квартир (одноквартирних будинків), обладнаних централізованою каналізацією та водовідведенням у сільській місцевості
	6.1.3. Частка міського населення, яке має доступ до безпечної питної води, %	• За регіонами • За типом місцевості проживання (міська / сільська)	2015 – 9013 2020 – 95 2025 – 100 2030 – 100	
	6.1.5. Частка сільського населення, яке має доступ до централізованого водопостачання, %	• За регіонами • За типом місцевості проживання (міська / сільська)	2015 – 17,2 2020 – 20,0 2025 – 30,0 2030 – 50,0	
	6.1.6. Частка міського населення, яке має доступ до централізованого водопостачання, %	• За регіонами • За типом місцевості проживання (міська / сільська)	2015 – 89,8 2020 – 90,0 2025 – 95,0 2030 – 100,0	
Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання				
Завдання	Індикатор	Дезагрегування	Цільові значення	Індикатори ІРЛР
8.1 Забезпечити стійке зростання ВВП на основі модернізації виробництва, розвитку інновацій, підвищення експортного потенціалу	8.1.1. Індекс фізичного обсягу ВВП (середньорічний), %		2015 – 90,2 2020 – 104,0 2025 – 106,0 2030 – 107,0	Блок 4. Добробут 4.4. Валовий регіональний продукт (на одну особу)
	8.1.2. Частка валового нагромадження основного капіталу у ВВП, %		2015 – 13,5 2020 – 23,0 2025 – 28,0 2030 – 22,0	
8.2. Підвищувати ефективність виробництва на засадах сталого розвитку та розвитку високотехнологічних конкурентних виробництв	8.2.1. Коефіцієнт віддачі основних засобів		2015 – 0,23 2020 – 0,26 2025 – 0,35 2030 – 0,45	Блок 4. Добробут 4.4. Валовий регіональний продукт (на одну особу)
	8.2.2. Темп зростання продуктивності праці, %	За видами економічної діяльності	2015 – 99,1 2020 – 104,0 2025 – 103,6 2030 – 105,8	
	8.2.3. Матеріалоемність ВВП		2015 – 0,88 2020 – 0,87 2025 – 0,82 2030 – 0,77	
8.3. Підвищити рівень зайнятості населення	8.3.1. Рівень зайнятості населення віком 20–64 роки, %	• За типом місцевості проживання (міська / сільська)	2015 – 64,4 2020 – 66,0 2025 – 68,0 2030 – 70,0	Блок 5. Гідна праця 5.1. Рівень зайнятості населення (частка зайнятих серед населення 18-65 років), %
8.4. Скоротити частку молоді, яка не працює, не навчається і не набуває професійних навичок	8.4.1. Частка молоді, яка не працює, не навчається і не набуває професійних навичок, у загальній чисельності осіб віком 15–24 роки, %	• За типом місцевості проживання (міська / сільська)	2015 – 17,7 2020 – 17,0 2025 – 16,5 2030 – 15,5	Блок 5. Гідна праця 5.1. Рівень зайнятості населення (частка зайнятих серед населення 18-65 років), %

Закінчення таблиці

Завдання	Індикатор	Дезагрегування	Цільові значення	Індикатори ІРЛР
8.5. Сприяти забезпеченню надійних та безпечних умов праці для всіх працюючих, зокрема шляхом застосування інноваційних технологій у сфері охорони праці та промислової безпеки	8.5.1. Кількість потерпілих від нещасних випадків на виробництві, які призвели до втрати працездатності на 1 робочий день чи більше, % до рівня 2015 року	За регіонами	2015 – 100 (5851 особа) 2020 – 75 2025 – 60 2030 – 55	Блок 5. Гідна праця 5.4. Частка працівників які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам
	8.5.2. Кількість загиблих від нещасних випадків на виробництві, % до рівня 2015 року	За регіонами	2015 – 100 (831 особа) 2020 – 70 2025 – 50 2030 – 45	
	8.5.3. Частка працівників, зайнятих на роботах зі шкідливими умовами праці, у загальнообліковій кількості штатних працівників, %	За регіонами	2015 – 26 2020 – 22 2025 – 17 2030 – 12	
8.6. Створити інституційні та фінансові можливості для самореалізації потенціалу економічно активної частини населення та розвитку креативної економіки	8.6.1. Кількість зайнятих працівників у суб'єктів середнього та малого підприємництва, млн осіб	За регіонами	2015 – 6,5 2020 – 8,3 2025 – 9,5 2030 – 10,5	Блок 5. Гідна праця 5.1. Рівень зайнятості населення (частка зайнятих серед населення 18-65 років), %
Ціль 11. Сталий розвиток міста і громад				
Завдання	Індикатор	Дезагрегування	Цільові значення	Індикатори ІРЛР
11.1. Забезпечити доступність житла	11.1.1. Коефіцієнт платоспроможності позичальника, РТІ		2015 – 45 2020 – 40 2025 – 35 2030 – 30	Блок 3. Комфортне життя 3.1. Забезпеченість житлом у міських поселеннях (загальна площа на 1 особу), кв. м
11.2. Забезпечити розвиток поселень і територій виключно на засадах комплексного планування та управління за участю громадськості	11.2.1. Частка регіонів, що затвердили і впроваджують регіональні стратегії розвитку та плани заходів з їх реалізації, розроблені за участю громадськості, %	• За типом суб'єкта планування (області / м. Київ)	2015 – 80 2020 – 100 2025 – 100 2030 – 100	Блок 5. Гідна праця 5.1. Рівень зайнятості населення (частка зайнятих серед населення 18-65 років), %
11.6. Забезпечити розробку і реалізацію стратегій місцевого розвитку, спрямованих на економічне зростання, створення робочих місць, розвиток туризму, рекреації, місцевої культури і виробництво місцевої продукції	11.6.1. Кількість робочих місць у сфері туризму (середньооблікова кількість штатних працівників колективних засобів розміщення та суб'єктів туристичної діяльності України), тис. одиниць	• За регіонами • За типом місцевості проживання (міська / сільська)	2015 – 88 2020 – 100 2025 – 120 2030 – 150	Блок 3. Комфортне життя 3.1. Забезпеченість житлом у міських поселеннях (загальна площа на 1 особу), кв. м

Складено за джерелом [25, с. 128-141].

Необхідно розширити перелік показників-індикаторів ІРЛР Методики 2012 відповідно до потреб оцінки виконання національних завдань ЦСР: Ціль 1 – 2/3; Ціль 2 – 2/5; Ціль 3 – 3/3; Ціль 4 – 4/6; Ціль 5 – 5/11; Ціль 6 – 5/13; Ціль 8 – 2/4; Ціль 11 – 3/10. Тобто, інституалізації підлягає така система моніторингу складових та рейтингових оцінок в цілому та за складовими ІРЛР регіонів, яка забезпечить реалізацію національних завдань ЦСР на періоди до 2027 та до 2030 рр.

Досягнення узгодженості і збалансованості Регіональних стратегій з Державною стратегією регіонального розвитку України з використанням осмислених елементів бюджетного федералізму на основі забезпечення гармонійних пропорцій стане першим результатом удосконалення діючої в нашій суверенній, незалежній і унітарній державі моделі ринкової економіки в напрямку підвищення її соціальності і, як наслідок, укріплення державності.

Література

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про схвалення «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року №333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
3. Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 р. №932. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/932-2015-%D0%BF>.
4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 року № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF/>.
5. Деякі питання реалізації у 2015-2017 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2015 р. №821. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2015-%D0%BF/>.

zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2015. 6. **Проект** Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року / Мінрегіон України. Київ, 2019. С. 80. 7. **Корнійчук О.О., Столяров В.Ф., Шинкарьок О.В.** Формування механізму державного регулювання стійкого людського розвитку Хмельницької області (від ідеї до експерименту: Ч. 1 – Стан і проблеми державного регулювання). *Економіка та держава*. 2017. № 3. С. 4–15. 8. **Корнійчук О.О., Столяров В.Ф., Шинкарьок О.В.** Формування механізму державного регулювання стійкого людського розвитку Хмельницької області (від ідеї до експерименту: Ч. 2 — перспективи державного регулювання по-новому). *Економіка та держава*. 2017. № 4. С. 4–15. 9. **Про затвердження** Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. №931. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-2015-%D0%BF>. 10. **Столяров В.Ф., Шинкарьок О.В.** Провідні складові механізму державного управління «Життя по-новому» (в умовах децентралізації влади). *Вісник економічної науки України*. 2014. № 2 (26). С. 131–140. 11. **Столяров В.Ф., Шинкарьок О.В.** Науково-освітняське забезпечення механізму державного управління «Життя по-новому» (в умовах децентралізації влади). *Вісник економічної науки України*. 2014. № 3(27). С. 113-126. 12. **Шинкарьок О. В.** Становлення передумов впровадження державного регулювання регіонального людського розвитку в Україні (від цілей людського розвитку до завдань сталого розвитку). *Економіка та держава*. 2016. № 8. С. 70–78. 13. **Столяров В.Ф., Шинкарьок О.В.** Соціально адекватний менеджмент регіонального людського розвитку в Українському Донбасі та на Поділлі (виклики, наміри та реалії виміру 2003-2013; 2017-2027): частина 1 Метрологія людського розвитку та проблеми менеджменту в регіоні. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 2 (56). С. 229-256. 14. **Столяров В.Ф., Шинкарьок О.В.** Соціально адекватний менеджмент регіонального людського розвитку в Українському Донбасі та на Поділлі (виклики, наміри та реалії виміру 2003-2013; 2017-2027): частина 2 Парадигма людяності, гармонії та місії регіону. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 3 (57). С. 241-281. 15. **Науково-практичний коментар до Бюджетного Кодексу України / кол. авт.; заг. ред. Ф.О. Ярошенка; від. вик. наук. ред. В.Ф.Столярова.** – 2-е вид., доп. та перероб. Київ: Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління», Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі, 2011. 560 с. 16. **Політика** інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі (національна доповідь) / [Лібанова Е.М., Горбулін В.П., Пирожков С.І. та ін.]; за ред. Е.М. Лібанової. Київ: НАН України, 2015. 363 с. 17. **Романюк С.А.** Розвиток регіонів у відкритій економіці: теорія, політика, практика: монографія. Київ: НАДУ, 2013. 408 с. 18. **Столярова В.В., Овчаренко Т.В., Калашнікова Л.М.** Становлення бюджетного федералізму в Україні та особливості сучасного Донбасу. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 3 (57). С. 89-102. 19. **Про Стратегію** сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015

року № 5/2015. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>. 20. **Стахов А., Слученкова А., Щербаков І.** Код да Винчи и ряды Фибоначчи. СПб: Питер, 2007. 320 с. 21. **Основні** напрями бюджетної політики на 2018-2020 роки. Міністерство фінансів України. Київ, 2017. 33 с. 22. **Соціологічна** енциклопедія / укладач В. Г. Городяненко. Київ: Академвидав, 2008. 456 с. (Серія "Енциклопедія ерудита"). 23. **Цілі** розвитку тисячоліття «Україна – 2010». Національна доповідь. Київ: Міністерство економіки України, 2010. 108 с. 24. **Столяров В.Ф., Шинкарьок О.В., Столярова В.В.** Організаційно-методичне забезпечення узгодженого стратегічного управління соціально-економічним розвитком регіонів та держави в трансформаційних умовах. *Стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку України*: кол. моногр. / за ред. Столярова В.Ф., Фролової Г.І. Київ: Талком, 2020. 471 с. 25. **Цілі** сталого розвитку «Україна – 2030»: Національна доповідь. Київ: Міністерство економіки України, 2017. 174 с.

References

1. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. (1996). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 30, Art. 141 [in Ukrainian].
2. Pro skhvalennia «Kontseptsii reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini»: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1 kvitnia 2014 roku №333-r [On Approving the Concept of Reforming Local Self-Government and Territorial Organization of Government in Ukraine : Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of April 1, 2014 No. 333-p]. Retrieved from URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80> [in Ukrainian].
3. Pro zatverdzhennia Poriadku rozroblennia rehionalnykh stratehii rozvytku i planiv zakhodiv z yikh realizatsii, a takozh provedennia monitorynhu ta otsinky rezultatyvnosti realizatsii zaznachenykh rehionalnykh stratehii i planiv zakhodiv: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 lystopada 2015 roku № 932 [On approving the Procedure for development of regional development strategies and action plans for their implementation, as well as monitoring and evaluation of the effectiveness of the implementation of the mentioned regional strategies and action plans: Cabinet of Ministers of Ukraine of November 11, 2015 № 932]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF> [in Ukrainian].
4. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na period do 2020 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 6 serpnia 2014 roku № 385 [On Approving the State Regional Development Strategy for the Period to 2020: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 6, 2014 No. 385]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF/> [in Ukrainian].
5. Deiaki pytannia realizatsii u 2015-2017 rokakh Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na period do 2020 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 7 zhovtnia 2015 roku № 821 [Some Issues of Implementation of the 2015-2017 State Strategy for Regional Development for the Period up to 2020: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of October 7, 2015 No. 821]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2015> [in Ukrainian].

6. Proekt Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na period do 2027 roku "Rozvytok ta yednist, oriientovani na liudynu" [The draft National Strategy for Regional Development for the period up to 2027 "Development and unity focused on the human being"]. Kyiv, Ministry of Development of Territories and Communities [in Ukrainian].

7. Korniiichuk O.O., Stoliarov V.F., Shynkariuk O.V. (2017). Formuvannia mekhanizmu derzhavnoho rehuliuвання stiikoho liudskoho rozvytku Khmelnytskoi oblasti (vid idei do eksperymentu: Ch. 1 – stan i problemy derzhavnoho rehuliuвання) [Formation of the mechanism of state regulation of sustainable human development of Khmelnytsky region (from idea to experiment: Part 1 - state and problems of state regulation)]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, 3, pp. 4-15 [in Ukrainian].

8. Korniiichuk O.O., Stoliarov V.F., Shynkariuk O.V. (2017). Formuvannia mekhanizmu derzhavnoho rehuliuвання stiikoho liudskoho rozvytku Khmelnytskoi oblasti (vid idei do eksperymentu: Ch. 2 – perspektyvy derzhavnoho rehuliuвання po-novomu) [Formation of the mechanism of state regulation of sustainable human development of Khmelnytsky region (from idea to experiment: Part 2 – prospects of state regulation in a new way)]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, 4, pp. 4-15 [in Ukrainian].

9. Pro zatverdzhennia Poriadku rozroblennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku Ukrainy i planu zakhodiv z yii realizatsii, a takozh provedennia monitoringu ta otsinky rezultatyvnosti realizatsii zaznachenykh Stratehii i planu zakhodiv : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 lystopada 2015 r. №931 [On Approval of the Procedure for Development of the State Strategy for Regional Development of Ukraine and the Plan of Measures for Its Implementation, as well as for Monitoring and Evaluation of the Effectiveness of the Implementation of the aforementioned Strategies and Plan of Measures: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 11, 2015 No. 931]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-2015-%D0%BF> [in Ukrainian].

10. Stoliarov V.F., Shynkariuk O.V. (2014). Providni skladovi mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia «zhyttiam po-novomu» (v umovakh detsentralizatsii vlady) [Main constituents of state administration mechanism of «new life» (in the conditions of decentralization of the power)]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 2 (26), pp. 131-140 [in Ukrainian].

11. Stoliarov V.F., Shynkariuk O.V. (2014). Naukovo-osvitiiansku zabezpechennia mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia «zhyttiam po-novomu» (v umovakh detsentralizatsii vlady) [Scientific and educational maintenance of the mechanism of public administration «new life» (in the conditions of decentralization)]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 3 (27), pp. 113-126 [in Ukrainian].

12. Shynkariuk O.V. (2016). Stanovlennia peredumov vprovadzhennia derzhavnoho rehuliuвання rehionalnoho liudskoho rozvytku v Ukraini (vid tsilei liudskoho rozvytku do zavdan staloho rozvytku) [Formation of prerequisites for implementation of state regulation of regional human development in Ukraine (from human development goals to sustainable development tasks)]. *Ekonomika i Derzhava – Economy and the State*, 8, pp. 70-78 [in Ukrainian].

13. Stoliarov V.F., Shynkariuk O.V. (2019). Sotsialno adekvatnyi menedzhment rehionalnoho liudskoho rozvytku v Ukrainському Donbasi ta na Podilli (vyklyky, namiry ta realii vymiru 2003-2013; 2017-2027). Chastyna 1: Metrolohiia liudskoho rozvytku ta problemy menedzhmentu v rehioni [Socially adequate management of regional human development in the Ukrainian Donbass and Podillia (challenges, intentions and realities of the 2003-2013 dimension; 2017-2027). Part 1: Metrology of Human Development and Management Problems in the Region]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 2 (56), pp. 229-256. doi: 10.12958/1817-3772-2019-2(56)-229-256 [in Ukrainian].

14. Stoliarov V.F., Shynkariuk O.V. (2019). Sotsialno adekvatnyi menedzhment rehionalnoho liudskoho rozvytku v Ukrainському Donbasi ta na Podilli (vyklyky, namiry ta realii vymiru 2003-2013; 2017-2027). Chastyna 2: Paradyhma liudianosti, harmonii ta misii rehionu [Socially adequate management of regional human development in the Ukrainian Donbass and Podillia (challenges, intentions and realities of the 2003-2013 dimension; 2017-2027). Part 2: Paradigm of humanity, harmony and mission of the region]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 3 (57), pp. 241-281. doi: 10.12958/1817-3772-2019-3(57)-241-281 [in Ukrainian].

15. Naukovo-praktychnyi komentar do Biudzhethnoho Kodeksu Ukrainy [Scientific and Practical Commentary to the Budget Code of Ukraine]. (2011). (2nd ed., rev.). Kyiv, State Educational and Scientific Institution "Academy of Financial Management", Ukrainian State University of Finance and International Trade [in Ukrainian].

16. Libanova E.M., Horbulin V.P., Pyrozhekov S.I. et al. (2015). Polityka intehratsii ukrainskoho suspilstva v konteksti vyklykiv ta zahroz podii na Donbasi: natsionalna dopovid [The policy of integration of Ukrainian society in the context of challenges and threats of events in the Donbass]. Kyiv, NAS of Ukraine [in Ukrainian].

17. Romaniuk S.A. (2013). Rozvytok rehioniv u vidkrytii ekonomitsi: teoriia, polityka, praktyka [Development of regions in an open economy]. Kyiv, NADU [in Ukrainian].

18. Stoliarova V.V., Ovcharenko T.V., Kalashnikova L.M. (2019). Stanovlennia biudzhethnoho federalizmu v Ukraini ta osoblyvosti suchasnoho Donbasu [Formation of budget federalism in Ukraine and features of modern Donbass]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 3 (57), pp. 89-102. doi: 10.12958/1817-3772-2019-3(57)-89-102 [in Ukrainian].

19. Pro Stratehiiu staloho rozvytku «Ukraina – 2020»: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12 sichnia 2015 roku № 5/2015 [On the Sustainable Development Strategy "Ukraine 2020": Presidential Decree No. 5/2015 of 12 January 2015]. Retrieved from <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> [in Ukrainian].

20. Stakhov A., Sluchenkova A., Shcherbakov I. (2007). Kod da Vinchi i ryady Fibonachchi [Da Vinci Code and Fibonacci Series]. St. Petersburg, Piter [in Russian].

21. Osnovni napriamy biudzhethnoi polityky na 2018-2020 roky [The main directions of the budgetary policy for 2018-2020]. Kyiv, Ministry of Finance of Ukraine [in Ukrainian].

22. Sotsiologichna entsyklopediia [Sociological Encyclopedia]. (2008). (Compiled by V.G. Gorodyanenko). Kyiv, Akademydav [in Ukrainian].

23. Tsili rozvytku tysiacholittia «Ukraina – 2010». Natsionalna dopovid [Millennium Development Goals Ukraine 2010. National report]. (2010). Kyiv, Ministry of Economy of Ukraine [in Ukrainian].

24. Stoliarov V.F., Shynkariuk O.V., Stoliarova V.V. (2020). Orhanizatsiino-metodychne zabezpechennia uzgodzhenoho stratehichnoho upravlinnia sotsialno-ekonomichnym rozvytkom rehioniv ta derzhavy v transformatsiinykh umovakh [Organizational and methodological support of coordinated strategic management of socio-economic development of regions and the state in transformational conditions.]. *Stratehichni priorytety sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy / Strategic priorities of socio-economic development of Ukraine*. Kyiv, Talkom [in Ukrainian].

25. Tsili rozvytku tysiacholittia «Ukraina – 2030». Natsionalna dopovid [Millennium Development Goals Ukraine 2030. National report]. (2017). Kyiv, Ministry of Economy of Ukraine [in Ukrainian].

Шинкарьук О. В. Науково-методичні засади державного регулювання стійкого людиноцентристського розвитку регіонів

У статті в контексті аналізу проєкту Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2027 року розкриті вихідні положення науково-методичного та інформаційно-статистичного забезпечення державного регулювання людського розвитку в регіонах.

Здійснена оцінка такого забезпечення розробки Регіональних стратегій розвитку адміністративних областей на період до 2020 року та Планів заходів з їх реалізації на 2015-2017 рр. та на 2018-2021 рр. згідно нормативних вимог. Розглянуто процеси і процедури впровадження людиноцентристського підходу в державному регулюванні регіонального соціально-економічного розвитку з використанням гармонійних пропорцій «Золотого перетину».

Визначено властивості й ознаки державності рішень щодо земельних і первинних природних ресурсів, як базових частин національної скарбниці.

Обґрунтовано рекомендації щодо формування остаточного варіанту Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2027 року на основі узгодженості національних завдань Цілей Сталого Розвитку на період до 2030 року та індикаторів Індексу регіонального людського розвитку.

Ключові слова: державне регулювання, людський розвиток, регіон, гармонійні пропорції, органи влади, земельні ресурси, приватна власність.

Shinkaryuk A. Scientific and Methodological Foundations of State Regulation of Sustainable Cevero-Centric Development of Regions

In the context of the analysis of the draft State Strategy for Regional Development of Ukraine for the period until 2027, the article describes the initial provisions of the scientific, methodological and information-statistical sup-

port of state regulation of human development in the regions.

An assessment was made of such support for the development of Regional strategies for the development of administrative areas for the period up to 2020 and Action Plans for their implementation for 2015-2017 and for 2018-2021. according to regulatory requirements. The processes and procedures for introducing a human-centric approach to state regulation of regional socio-economic development using harmonic proportions of the Golden Section are considered.

The properties and signs of statehood of decisions on land and primary natural resources, as the basic parts of national treasury, are determined.

Recommendations on the formation of the final version of the State Strategy for Regional Development of Ukraine for the period up to 2027 based on the coordination of the national goals of the Sustainable Development Goals for the period up to 2030 and indicators of the Regional Human Development Index are substantiated.

Keywords: state regulation, development of society, region, harmonious proportions, government, land resources, private property.

Шинкарьук А. В. Научно-методические основы государственного регулирования устойчивого человекоцентрического развития регионов

В статье в контексте анализа проекта Государственной стратегии регионального развития Украины на период до 2027 года раскрыты исходные положения научно-методического и информационно-статистического обеспечения государственного регулирования человеческого развития в регионах.

Осуществлена оценка такого обеспечения разработки Региональных стратегий развития административных областей на период до 2020 года и Планов мероприятий по их реализации на 2015-2017 гг. и на 2018-2021 гг. согласно нормативным требованиям. Рассмотрены процессы и процедуры внедрения человекоцентрического подхода в государственном регулировании регионального социально-экономического развития с использованием гармонических пропорций «Золотого сечения».

Определены свойства и признаки государственности решений по земельным и первичным природным ресурсам, как базовых частей национального богатства.

Обоснованы рекомендации по формированию окончательного варианта Государственной стратегии регионального развития Украины на период до 2027 года на основе согласованности национальных задач Целей Устойчивого Развития на период до 2030 года и индикаторов Индекса регионального человеческого развития.

Ключевые слова: государственное регулирование, развитие общества, регион, гармоничные пропорции, органы власти, земельные ресурсы, частная собственность.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2020

Прийнято до друку 20.02.2020